

Schaadt netwerken onze relaties?

Josien Hofs

Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW)

Over netwerken worden altijd bepaalde opmerkingen gemaakt: het is net werken, of: het werkt net niet. Achter deze inmiddels wat versleten grapjes gaan echter ideeën schuil die wat nadere beschouwing verdienen.

Wat is dat eigenlijk netwerken? Zowel een werkwoord als een zelfstandig naamwoord. In beleidstermen, gebezigd door overheden, instellingen en onderwijs wordt er voortdurend op gehamerd dat het hebben van een netwerk belangrijk is om iets te kunnen bereiken, dan wel om er voor te zorgen dat je geen beroep hoeft te doen op betaalde zorg- en dienstverlening.

Maar kijk eens naar wat je eigen netwerk behelst. Je kent mensen. Met die mensen heb je verschillende bindingen. Het is familie, het zijn je burens, je vrienden of bekenden, collega's wellicht. Met al die mensen heb je een andere band. Familie en burens zijn er nu eenmaal. Vrienden heb je omdat het fijn is tijd met ze door te brengen, om samen dingen te doen. Dat zijn allemaal relaties zonder speciaal doel. Je bent nu eenmaal niet met iemand bevriend zodat hij of zij later je mantelzorger zou kunnen worden.

De hulp die je uit je eigen sociale omgeving kunt krijgen staat nergens vast, is niet geregeld, en het ontstaat pas op het moment dat zich iets voordoet. Toch wil de overheid dat we deze sociale omgeving als een netwerk gaan zien waarop een beroep gedaan kan worden. Geen relaties dus om de relatie, maar om het eventuele nut dat er uit voort kan vloeien. Natuurlijk helpen vrienden, burens en familie elkaar, maar daar is geen standaard voor.

Door sommige burens wil je misschien helemaal niet geholpen worden; jeugdherinneringen zijn niet per definitie voor iedereen fijn, dus wat wil je je familie geven, of van ze ontvangen?

Sommigen van ons hebben geen behoefte aan een uitgebreid netwerk. "Laat mij maar met rust, ik heb al genoeg drukte in mijn hoofd" vertelde een man met psychiatrische problemen. Hij wil bewust het kringetje zo klein mogelijk hebben om het overzicht te kunnen bewaren. De verplichting om vrijwilligerswerk te gaan doen als tegenprestatie valt hem zwaar. De man wordt een netwerk opgedrongen dat hij helemaal niet wil. Het wordt hem door sociaal werkers aangepraat omdat de overheid wil dat hij zo min mogelijk beroep doet op gefinancierde zorg- en dienstverlening. Een 93-jarige (!) wordt door de thuiszorg verteld dat ze meer gebruik moet maken van haar netwerk en dat ze daar zelfredzamer in moet worden.

De tot halverwege de vorige eeuw vanzelfsprekende verbanden van familie, buurt, werk, kerk of vereniging zijn weggefallen of gefragmenteerd. Hulp- en dienstverlening zijn geïndividualiseerd. Daarin lijkt wel enige verandering gaande te zijn, maar die verandering leidt er niet toe dat sociale verbanden sociale oorzaken of sociale onrechtvaardigheid gaan zien. Het feit dat iemand problemen heeft wordt gezien als is pech, of vaker nog als een individuele zwakte, of het resultaat van onverstandig gedrag. Dat de oorzaak van een probleem wellicht maatschappelijke achtergronden heeft wordt buiten beschouwing gelaten, maar de oplossing moet wel in het eigen netwerk gezocht worden.

De netwerkende professional

Het netwerk van de professional is een veelgeprezen instrument. Vroeger heette dat de sociale kaart. Als instelling had je dan een overzicht van wat andere instanties op allerlei niveau ondernamen, zodat medewerkers kon samenwerken, doorverwijzen etc. Sinds de marktwerking zelfs tot inkoop van zorg- en dienstverlening is geworden, heb je niets meer aan een sociale kaart. Elke drie jaar zijn er weer andere instellingen actief, is er weer gefuseerd, zijn er nieuwe initiatieven bij gekomen die via het PGB een verdienmodelletje ontdekt hebben, etc. Het veld is op wijkniveau gefragmenteerd en verandert na elke aanbestedingsperiode; het is dan ook niet vreemd dat het als los zand aan elkaar hangt. De oplossing wordt gezocht in netwerkbijeenkomsten waar een gespreksleider met een gelikte presentatie het nut nog een keer uit komt leggen, bij voorkeur afgesloten met de obligate netwerkborrel. Maar tussen die bijeenkomsten in een zaaltje ontmoet men elkaar niet, kent men elkaar niet en bereikt men elkaar niet. Ieder heeft een strakke opdracht, en het antwoord is al snel "daar zijn wij niet voor". Of men gebruikt elkaar om targets te bereiken. De cliënt of bewoner schiet er helemaal niets mee op, omdat die wordt doorverwezen naar een instantie die niet meer dan een snipper van zijn probleem wil zien.

Het netwerken om het netwerken, daar lijkt het op. Elkaar opzoeken en verbindingen aangaan omdat dat voor cliënten of bewoners zinvol is, het delen van de zorgen, afstemming zodat mensen niet tussen wal en schip vallen en er zicht blijft op het geheel, dat zou nuttig netwerken zijn voor beroepskrachten in het sociale domein.

Het netwerk dat dan tot stand komt zou zich ook sterk kunnen maken tegenover opdrachtgevers, zodat niet elke organisatie de eigen strijd met de gemeente om de pegeltjes hoeft te voeren en de versnippering van de zorg- en dienstverlening kan worden tegengegaan.

Sommige van onze relaties hebben economisch nut, maar de werkelijke waarde van onze relaties ligt daar niet in. De sociale bindingen die ons om zeer uiteenlopende redenen, zoals gezelschap, morele of materiële steun, samenwerking, inhoudelijke uitwisseling, iets te bieden hebben zijn van een andere betekenis. Als ik nu iets voor iemand beteken, op persoonlijk of beroepsmatig vlak, is dat hopelijk niet omdat ik daarvoor een tegenprestatie verwacht. Dat zou de waarde ervan alleen maar corrumperen. En als iemand uit mijn 'netwerk' straks mijn rolstoel wil duwen is dat mooi, maar allerminst vooraf geregeld.